

3. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Підручник. Київ. Видавничий центр «Академія», 2004.

4. Балабанова Л.М. Судова патопсихологія (питання визначення норми і відхилень). Д.: Сталкер, 1998. 432 с.

5. Ушакова Т.Н. Текст як об'єкт психологічного аналізу. *Психологічний журнал*. 1989. Т. 10.

6. Прожогіна І.М. Мовленнєва інерція в спонтанному усному мовленні (на матеріалі телеінтерв'ю) : автореф. дис. ... канд. філолог. наук. Київ, 1998.

Комаринська Юлія,

професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВИЗНАЧЕННЯ ОБСТАВИН, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

Досудове розслідування базується на виявленні, зборі та аналізі доказової інформації стосовно кримінальної події що розслідується. Зрозумілим є те, що процес вчинення кожного кримінального правопорушення є індивідуальним навіть якщо воно відбувається по наміченому правопорушником плану, повторно чи систематично. Це обумовлено відмінностями у обстановці та механізмі його вчинення, особистісних характеристик осіб як правопорушників так і потерпілих, різноманітних обставин, що не залежать від їх прагнень.

Однак є певні спільні умови, фактори, що визначають кримінально-протиправну діяльність, навіть якщо є поєднання декількох кримінальних правопорушень різних видів. Такі фактори визначені у Кримінальному процесуальному кодексі у статті 91 – це обставини, що підлягають доказуванню. Іншими словами обов'язковим завданням слідчого (дознавача) є доведення самої події кримінально-караного діяння, що характеризується часом, безпосереднім місцем та способом його вчинення; доведення форми психічного ставлення особи до дії чи бездіяльності, що вона вчиняє, мети та мотиву, доведення фактів, що характеризують особу підозрюваного (обвинуваченого), в тому числі тих обставин, що впливають на ступінь тяжкості вчиненого, обтяжують чи пом'якшують покарання або є підставами для звільнення від реального відбування покарання; доведення обставин матеріального характеру, що

визначають розмір завданої шкоди та є підґрунтям для визначення виду заходів кримінально-правового характеру [1].

Саме для проведення якісного та кваліфікованого доказування зазначених вище обставин необхідним є встановлення додаткових фактів та умов, що мають більш індивідуальний характер відповідно до виду кримінального правопорушення та слідчої ситуації. Встановлення таких обставин є одним з інструментів процесу доказування.

Такі обставини у криміналістиці науковці визначають як «обставини, що підлягають встановленню» [2, 3, 4 та інш.] або «обставини, що підлягають з'ясуванню» [5, 6, 7 та інш.]. Однак, на нашу думку, слід підтримати проведені дослідження думок науковців Самойленком С. В., який зазначив: «поняття встановлення більше співпадає із сутністю пошуково-пізнавальної діяльності під час досудового розслідування» [8]. Адже такі обставини потребують не лише з'ясування, а й ствердження та обґрунтування. Тобто з'ясовані обставини повинні ґрунтуватися на слідчій інформації, яку можливо дослідити та проаналізувати, в тому числі з використанням спеціальних знань.

Інтеграційний характер кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством вимагає від слідчого під час досудового розслідування швидко виявляти та критично аналізувати великий масив слідчої інформації та ґрунтуючись на висновках визначати процес доказування відповідно до норм кримінального та процесуального законодавства.

Отже з метою встановлення події кримінального правопорушення, що пов'язано із домашнім насильством, необхідним є встановлення не лише часу його вчинення, місця та способу вчинення, а й встановити зв'язок такого кримінального правопорушення із домашнім насильством. На зв'язок двох кримінальних правопорушень можуть вказувати як ідеальні сліди (показання потерпілої особи, свідків) так і матеріальні сліди (сліди побоїв на потерпілій особі різної давності, розтрощенні меблі, розірваний одяг, відсутність належних умов проживання (антисанітарія, відсутня їжа, спальне місце, тощо) а також умов виховання (відсутність підручників, книжок, тощо).

Стосовно місця вчинення – необхідним є встановлення чи в одному місці вчинено було два кримінальних правопорушення, чи це окремі місця. Якщо місця вчинення окремі, то встановленню підлягає зв'язок між цими місцями, можливість доступу до них, вірогідність перебування на них і потерпілого і підозрюваного, характеристика обстановки на цих місцях, тощо.

Також необхідним є встановлення й часових проміжків та тривалості домашнього насильства, встановлення наявності та

кількості зафіксованих фактів притягнення до адміністративної відповідальності за домашнє насильство підозрюваної особи. Також необхідним є встановлення не лише форми вчинення домашнього насильства, а й безпосереднього способу (способів) його вчинення.

Встановленню підлягає і способи приховання як домашнього насильства так і кримінального правопорушення, що з ним пов'язане. Аналіз кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством засвідчує, що, як правило, у ході вчинення таких протиправних дій злочинець не використовує ніяких прийомів для його приховування. Найбільш часто дії по приховуванню факту домашнього насильства виконуються після вчинення кримінального правопорушення. Причому, необхідно зауважити, що дані дії можуть вчинятися як злочинцем, так і потерпілим [9, с. 18].

Виходячи із зазначеного потребує встановлення доказів того хто саме чинив домашнє насильство і хто вчинив пов'язане із ним кримінальне правопорушення. Адже непоодинокі випадки коли потерпіла особа, захищаючись від домашнього насильства чинить інше кримінальне правопорушення стосовно домашнього насильника.

З метою доказування винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форми вини, окрім зазначеного необхідним є встановлення наявності або відсутності способу підготовки до вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного із домашнім насильством.

Встановлення природи побудови родинних відносин, побутової залежності, ступеня родинних зав'язків, соціально-матеріального положення членів родини дозволить довести мотив і мету вчинення кримінального правопорушення. Проведене дослідження дозволило виокремити основні мотиви вчинення такого роду кримінальних правопорушень: ворожі мотиви, мотиви зміцнення свого авторитету у сім'ї, мотиви збереження сім'ї, мотиви ревнощів, корисливі мотиви [10].

З метою доказування обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження, необхідним є встановлення не лише даних про особу правопорушника таких як вік, соціальний статус, рівень освіченості, місце роботи та рід діяльності тощо, а й даних про перебування на обліку у психіатра та нарколога, можливих захворювання, що призводять до агресивної поведінки. До таких обставин також слід віднести і встановлення кола та вікових категорій потерпілих осіб. Адже кримінальне правопорушення вчинене відносно найбільш вразливих категорій осіб таких як діти, особи похилого віку,

особи з інвалідністю, тимчасово переміщені особи, має більш суворі наслідки.

Суттєвим для процесу доказування є встановлення ознак вчинення окремого кримінального правопорушення і домашнього насильства у співучасті. у разі наявності ознак співучасті необхідним є встановлення ролі кожного з учасників, їх спільних та особистих мотивів.

Зрозуміло, що наведений перелік обставин, що необхідно встановити у досліджуваній категорії кримінальних правопорушень, не є вичерпним, коло зазначених обставин буде залежати від слідчої ситуації та виду вчиненого кримінального правопорушення, що стало «апогеєм» домашнього насильства. Однак, з метою забезпечення ефективності досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством нами виокремити групи обставин, що підлягають встановленню: 1) обставини, що стосуються окремого кримінального правопорушення; 2) обставини, що стосуються домашнього насильства; 3) загальні (спільні) обставини, що доказують зв'язок окремого кримінального правопорушення із домашнім насильством.

Список використаних джерел

1. *Кримінальний процесуальний кодекс України*. (2013). Офіційний вебпортал парламенту України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
2. Колесніков, В. В. (2004). Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні злочинів, пов'язаних із пожежами.
3. Курята, Л. Л. (2020). Обставини, які підлягають встановленню під час розслідування шахрайства.
4. Якимович, Р. І., & Якимович, Р. І. (2023). Окремі обставини, що підлягають встановленню під час розслідування злочинної діяльності суб'єктів підвищеного злочинного впливу.
5. Журавель, В. А. (2010). Обставини, що підлягають з'ясуванню, у структурі криміналістичної методики. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*, (10), 12-20.
6. Пчеліна, О. В., & Пчелін, В. Б. (2024). Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування резонансних статевих кримінальних правопорушень.
7. Гусева, В. О. (2021). Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування втручання в діяльність працівника правоохоронного органу.
8. Самойленко, С. В. (2022). Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування провокації підкупу. *Аналітично-порівняльне правознавство*, (4), 353-357.
9. Ботнаренко, І. А., Комаринська, Ю. Б., Джужа, О. М., Дякін, Я. О., & Тичина, Д. М. (2023). Обставини, що підлягають доказуванню

під час розслідування домашнього насильства. Circumstances to be proved during the investigation of domestic violence.

10. Комаринська, Ю. (2022). Мотиви вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. *Юридична психологія*, 30(1), 94-102.

Косигіна Наталія Альбертівна,
завідувач лабораторії почеркознавчих досліджень та технічної експертизи документів Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України

Сакалюк Віта Русланівна,
старший судовий експерт лабораторії почеркознавчих досліджень та технічної експертизи документів Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ЗРАЗКІВ ПІДПИСІВ У СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧІЙ ЕКСПЕРТИЗИ

Почеркознавство – це самостійна галузь (розділ) криміналістики та судової експертизи. Являє собою систему знань про закономірності почерку, а також закономірності його дослідження.

Почерк – це зафіксована у рукописі, характерна для кожної людини і заснована на її письмово-рухових навичках, система рухів та інших прийомів, за допомогою яких виконується рукопис.

Судово-почеркознавча експертиза проводиться з метою встановлення оригінальності підпису та рукописного тексту для виявлення факту підробки документів. Шляхом проведення експертизи підпису, достовірно можна встановити, чи належить він саме тій особі, від імені якої поставлений. Теж саме можна встановити і щодо приналежності рукописного тексту.

Дослідженню та вивченню у судово-почеркознавчій експертизі – експериментальних зразків підпису приділяли такі вчені, як Н.В. Воробйова, А.І. Вінберг, В.В. Ліповський, А.А. Купріянова, А.І. Манцвєтова, А.І. Мельникова, З.С. Мелєневська, А.П. Моїсєєв, С.А. Ципєнюк та ін.

Допущені помилки при відборі зразків, можуть спричинити експертну помилку та спрямувати суд чи слідство по невірному шляху. Основна умова, яка ставиться до зразків, що направляються для